

Nr 86.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till ersättningar till de förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo; given Stockholms slott den 22 februari 1952.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

John Ericsson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Svenska motorfartyget Ningpo sänktes vid Hongkong den 11 december 1941. I propositionen framlägges förslag om ersättningar till de förutvarande ombordanställda å fartyget i anledning av att de under svåra förhållanden tvingades kvarbliva i Shanghai under tiden juni 1942—november 1945. Under vistelsen därstädes avledo sex medlemmar av besättningen. Frågan om ersättningar till efterlevande till dessa besättningsmedlemmar behandlas likaledes i propositionen. Till ersättningar begäres ett reservationsanslag av 370 000 kronor.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 februari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med ministern för utrikes ärendena och cheferna för social- och finansdepartementen anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson, fråga om *ersättning till de förutvarande ombordanställda å det vid Hongkong den 11 december 1941 sänkta motorfartyget Ningpo m. m.* samt anför därvid följande.

I 41 § första stycket sjömanslagen stadgas att, därest fartyg till följd av sjöolycka går förlorat eller efter sådan olycka förklaras icke vara istånd-sättligt, sjömans tjänsteavtal upphör att gälla, där ej annat följer av tjänsteavtalet. Jämlikt andra stycket äger svensk sjöman, som blir arbetslös till följd av fartygs förolyckande, rätt till hyra för den tid han av sådan anledning är utan anställning, dock högst för två månader. Slutligen föreskrives i tredje stycket att svensk sjöman, vars anställning till följd av fartygs förolyckande upphör i utlandet, äger rätt att erhålla fri resa med underhåll till sin hemort här i riket, så ock hyra under resan i den mån sådan ej utgår enligt andra stycket. Kostnaden för sjömans hemresa med underhåll skall bestridas av statsmedel och hyran av redaren. Enligt 6 § sjömanslagen gälla motsvarande bestämmelser för befälhavare.

Den 5 december 1940 träffades mellan Sveriges redareförening, å ena, samt Sveriges fartygsbefälsförening, Svenska maskinbefälsförbundet, Svenska stewartföreningen och Svenska sjöfolksförbundet, å andra sidan, en överenskommelse av innebörd, att den i 41 § andra stycket sjömanslagen angivna tiden av två månader skulle under det andra världskriget utsträckas till sex månader under vistelse i utlandet.

Mellan Aktiebolaget Svenska ostasiatiska kompaniet såsom ägare till motorfartyget Ningpo om 4 223 nettoton och statens reservförrådsnämnd träffades den 10 mars 1941 fraktavtal (certeparti) av innehåll, att nämnda fartyg skulle, med beräknad början omkring den 15 i samma månad, för nämndens räkning i Kobe, Yokohama, Soerabaya, Batavia, Singapore, Calcutta och Madras intaga full last av oljekakor och andra varor för befordran till Göteborg.

Den 17 april 1941 meddelade statens krigsförsäkringsnämnd försäkring å 5 miljoner kronor för Ningpo mot krigsfara. Försäkringen avsåg den resa, som angivits i certepartiet den 10 mars 1941. För lasten meddelades av nämnden försäkringar å tillhoppa 8 090 675 kronor mot krigsfara.

Besättningen å Ningpo — däri i det följande jämväl befälhavaren inräknas — bestod av 30 man, nämligen befälhavaren R. W. Ahlborg, maskinchefen P. J. Boman, överstyrmannen G. W. Lundin, 2:e styrmannen A. W. Forsberg, 3:e styrmannen P. I. Lindqvist, 1:e maskinisten T. A. Andersson, 2:e maskinisten E. A. Hellqvist, 3:e maskinisten K. V. Andersson, timmermannen V. H. Lind, båtsmannen K. Johansson, matroserna K. A. Falk, A. Lundberg, S. E. Hansson, 1:e motormännen E. G. Lundberg och S. L. Svensson, 2:e motormännen K. O. Almqvist, A. V. Svensson, G. A. Pålsson och Å. Andersson, lättmatroserna J. A. Lindgren, N. Sepstrup, S. E. Christensson, S. E. Nilsson, A. Karlsson, G. E. Hassel, stewarden S. E. Nilsson, 1:e kocken G. T. Larsson, kockeleven S. G. Carlsson samt uppasarna K. H. S. Höglin och H. Magnusson. Av besättningen var en dansk medborgare (Sepstrup) och de övriga svenska medborgare.

Vid uppehåll i Singapores hamn under den resa, som omfattades av certepartiet och försäkringen, skadades Ningpo den 14 juni 1941 av en drivmina.

Genom tillägg till förut nämnda försäkring meddelade krigsförsäkringsnämnden den 2 oktober 1941 försäkring å ytterligare 500 000 kronor för Ningpo mot krigsfara. Försäkringen gällde för bogsering från Singapore till Hongkong och uppehåll därstädes under reparation av de genom minsprängningen uppkomna skadorna.

Ningpo anlände i början av november 1941 till staden Kowloon för att repareras för skadorna. Kowloon är beläget inom den brittiska kronkolonien Hongkongs område på fastlandet innanför ön Hongkong. Det må nämnas, att lasten enligt överenskommelse av den 18 oktober 1941 lossades därstädes. Genom överenskommelsen upphävdes tillika certepartiet den 10 mars 1941. Lasten fördes senare med annan svensk båt till Sverige. För de i anledning av omlastningen m. m. uppkomna kostnaderna utbetalades från krigsförsäkringsnämnden till reservförrådsnämnden m. fl. ersättningar till ett belopp av ca 909 500 kronor.

Medan Ningpo befann sig i Kowloon, skedde den 7 december 1941 det japanska överfallet på Pearl Harbour. Följande dag förklarade Storbritannien och Förenta staterna krig mot Japan. Eftersom ett japanskt angrepp mot Kowloon med åtföljande risk att Ningpo därvid skulle tagas av japanerna bedömdes såsom nära förestående, fördes fartyget ut i sundet mellan Hongkong och fastlandet.

Enligt tillägg den 11 december 1941 till försäkringen den 2 oktober 1941 övertog krigsförsäkringsnämnden rederiets ansvar för hyra till besättningen å Ningpo, därest fartyget skulle till följd av sjöolycka förloras eller förklarar icke vara iståndsättligt och vederbörandes anställning i anledning härav upphörde i utlandet.

Den 11 december 1941 erövrade japanerna Kowloon. De brittiska myndigheterna i Hongkong läto på morgonen samma dag varsko Ningpos befälhavare om att fartyget måste sänkas för att ej råka i japanernas händer. Senare på dagen erhöll befälhavaren uttrycklig order att Ningpo skulle sänkas av sin besättning inom en halvtimme vid äventyr att fartyget eljest skulle skjutas i sank och de ombordvarande hindras att taga sig i land. Befälhavaren lät då öppna bottenventilerna och gick med de övriga ombordvarande i livbåtarna. Avfärden måste ske i sådan hast, att de ombordvarande icke hunno få med sig sina effekter. Efter tre timmars rodd nåddes Hongkong, dit en del av besättningen redan tidigare på dagen begivit sig. — Då fartyget emellertid efter sänkningen kom att stå delvis över vattenytan, sköts det den 12 december 1941 i brand av brittiska batterier på ön. Besättningen avmönstrades den 15 december 1941 inför svenske konsuln på platsen. — Det må i detta sammanhang nämnas, att Ningpo enligt kommerskollegii beslut den 9 juni 1942 avfördes ur fartygsregistret såsom förstört av krigsåtgärd. Försäkringssumman för fartyget utbetalades till rederiet.

I slutet av december 1941 erövrades även Hongkong av japanerna. Besättningen vistades därefter i Hongkong till i maj 1942, då den överfördes till Shanghai. — Under oroligheter i Hongkong i april 1942 dödades 2:e styrmannen Forsberg, 3:e styrmannen Lindqvist och 3:e maskinisten Andersson. I Shanghai avledo överstyrmannen Lundin, 1:e motormannen Lundberg och 2:e motormannen Svensson av sjukdomar. — Hemsändning av besättningen kunde, ehuru upprepade försök gjordes från rederiets och utrikesdepartementets sida samt den japanska ockupationsmakten icke reste direkta hinder däremot, icke ske förrän hösten 1945. Befälhavaren avreste till Sverige den 12 oktober. Tjugotvå medlemmar av besättningen lämnade Shanghai den 23 november 1945 och anlände till hemlandet i början av år 1946. En sjöman, lättmatrosen Hassel, måste på grund av sjukdom — tuberkulos — kvarstanna i Shanghai ännu en tid. Under tvångsuppehållet kunde arbetsanställning icke beredas besättningen.

Om de stora påfrestningar i såväl fysiskt som psykiskt avseende, för vilka besättningen under sin vistelse i Hongkong och Shanghai var utsatt, må med ledning av uppgifter från vissa sjömän på Ningpo följande redogörelse lämnas.¹

Under belägringen av H o n g k o n g bodde de flesta medlemmarna av besättningen i en av de brittiska myndigheterna anvisad förläggning, där samtidigt upp till 11 000 personer voro inkvarterade och där de sanitära förhållandena så småningom blevo synnerligen dåliga. Andra medlemmar av besättningen kunde till en början ej erhålla någon bostad utan måste tillbringa nätterna utomhus, i portgångar eller lagerlokaler, varför de ledo svårt av kylan. Tillgången på mat i Hongkong var så otillräcklig, att besättningen levde på svältgränsen med olika mycket svåra bristsjukdomar som följd. Även i övrigt voro de omständigheter, under vilka besättningen levde i Hongkong, synnerligen nervpåfrestande och besvärliga. Omedelbart efter öns ka-

¹ De ansökningar, varur redogörelsens uppgifter äro hämtade, finnas redovisade å s. 6 i denna proposition.

pitulation uppstodo svåra oroligheter mellan japanska trupper och kinesiska gerillaband med påföljd att japanerna införde belägringstillstånd. Det var under dessa oroligheter — i april 1942 — som tre man av befälet överfölls och dödades på sitt inkvarteringsställe av kinesiska plundrare. Jämväl japanerna uppträdde på sådant sätt, att besättningen hade en ständig känsla av osäkerhet. Enskilda medlemmar av besättningen hotades till livet gång efter annan.

I S h a n g h a i kunde bostadsfrågan lösas tillfredsställande. Trots att livsmedelssituationen var god, var det emellertid även här synnerligen svårt för besättningen att anskaffa tillräckligt med mat på grund av rådande priser. Det sanitära tillståndet i staden var mycket dåligt. Flera man av besättningen drabbades av svåra sjukdomar; tuberkulos, tyfus, malaria och dysenteri samt ögonsjukdomar härjade sålunda bland besättningen. Även i Shanghai sattes besättningens nerver på hårda prov. Blodiga upplopp hörde till ordningen för dagen. De mot slutet av kriget allt talrikare bombanfallen bidro även till att öka besättningens känsla av osäkerhet. Samtidigt försämrades tillgången på livsmedel alltmer. Tre medlemmar av besättningen døde under för sjukdomar.

Med anledning av det inträffade har till besättningen utbetalts *dels* i enlighet med överenskommelsen den 5 december 1940 hyra under sex månader från Ningpos förolyckande, räknat från den 15 december 1941, ävensom hyra under hemresan *dels ock* av statsmedel tillhoppa 292 618 kronor 63 öre till bestridande av kostnader för underhåll, sjukvård, kläder och resor m. m. under tiden från förolyckandet till återkomsten till hemlandet, varav 65 076 kronor 50 öre utgått i form av försträckning. Av sistnämnda belopp har matrosen Hassel erhållit 40 393 kronor 65 öre till sjukvård och kläder. Dessutom har rederiet efter behovsprövning utbetalt sammanlagt 123 195 kronor till hemmavarande anhöriga till vissa medlemmar av besättningen.

Det må i detta sammanhang framhållas, att generalkonsulatet i Shanghai i samarbete med det danska generalkonsulatet under år 1943 inrättade ett skandinaviskt sjömanshem i staden, i vilket sjömännen kunde erhålla två måltider dagligen, varjämte de där hade möjlighet till sysselsättning av olika slag, bl. a. deltagande i kursverksamhet.

Med utlåtande den 17 februari 1948 har statens krigsförsäkringsnämnd överlämnat en av *Svenska sjöfolksförbundet* till nämnden ställd ansökning, vari förbundet — med instämmande av Aktiebolaget Svenska ostasiatiska kompaniet — anhållit om största möjliga ersättning för den ekonomiska förlust, som den till förbundet anslutna däck-, maskin- och ekonomipersonalen å Ningpo åsamkats därigenom att besättningen på grund av tvångsuppehållet i Shanghai gått miste om alla möjligheter att genom nya anställningar skaffa sig inkomster. Enligt ett vid ansökningen fogat sammandrag skulle den förlust, som sålunda åsamkats nämnda personal för tiden t. o. m. den 12 juni 1942, ha uppgått till sammanlagt i runt tal 597 300 kronor, varav 194 900 skulle utgjort hyra, 9 500 semesterersättning och 392 900 krigsriskersättning.

Krigsförsäkringsnämnden har i sitt utlåtande sagt sig finna det behjärlansvärt att skälig ersättning utbetalades icke blott till den personal, som

sjöfolksförbundets framställning avser, utan även till övriga ombordanställda å Ningpo för de svåra lidanden och umbäranden dessa lidit under det långa tvångsuppehållet i Shanghai. Nämnden — som förklarar att det låg utanför nämndens kompetensområde att bevilja sådan ersättning, enär denna icke kunde grundas på de av nämnden å Ningpo och dess last meddelade krigsförsäkringarna — har hemställt, att Kungl. Maj:t ville pröva huruvida ersättning kunde tillerkännas samtliga de ombordanställda å Ningpo.

Med skrivelse den 8 mars 1948 har krigsförsäkringsnämnden därefter, med hänsyn till att det från sjöfolksförbundet ingivna sammandraget gällde endast vissa medlemmar av besättningen, överlämnat ett efter samma principer uppgjort nytt sammandrag, omfattande alla de å Ningpo anställda. Detta sammandrag avser ett belopp av i runt tal 1 052 700 kronor, varav 394 800 kronor innefattar hyra, 26 500 kronor semesterersättning och 631 400 kronor krigsrisk ersättning.

Beträffande storleken av en ersättning av statsmedel till de ombordanställda å Ningpo har krigsförsäkringsnämnden utgått från att det icke torde komma i fråga att lägga de belopp, som angivits i det av nämnden ingivna sammandraget, till grund vid avvägandet av ersättningen. Nämnden har härutinnan anfört följande.

Om det icke anses lämpligare att bestämma en eventuell ersättning till visst mera schablonmässigt beräknat belopp, torde måhända viss ledning kunna hämtas ur ersättningsbestämmelserna i lagen den 11 juni 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande personer. Enligt dessa bestämmelser i deras lydelse vid tiden för tvångskvarhållningens början utgjorde sjukpenningen till olycksfallsskadad sjöman med en arbetsförtjänst motsvarande de tvångskvarhållnas avlöningsförmåner 9 kronor om dagen. En analog tillämpning av denna beräkningsgrund i fråga om de tvångskvarhållna skulle ge ett resultat av 286 236 kronor. Emellertid torde detta belopp böra minskas, förslagsvis med 50 procent, med hänsyn till att vederbörande icke torde ha haft några nämnvärda utgifter för sin försörjning under kvarhållningen. Vidare torde de ersättningar å tillhoppa 123 195 kronor, som rederiet utbetalt till de kvarhållnas hemmavarande anhöriga, böra avräknas.

Nämnden har förutsatt, att hur än en ersättning kommer att bestämmas kostnaderna därför skola bestridas av de överskottsmedel, som uppkommit på nämndens verksamhet.

I anslutning till nämndens skrivelser ha *nio medlemmar av besättningen å Ningpo* (matrosen Hansson, 2:e motormannen Pålsson, lättmatroserna Lindgren, Christensson och Nilsson, 1:e kocken Larsson, kockeleven Carlsson samt upppassarna Höglin och Magnusson) i särskilda till Kungl. Maj:t ställda ansökningar den 1 juni och den 30 september 1948 hemställt att bli tillerkända ersättning i enlighet med sjöfolksförbundets framställning. I skrivelserna lämna besättningsmännen — utöver den skildring som inledningsvis återgivits — var för sig redogörelser av mycket dramatisk art för sina personliga upplevelser.

I en till chefen för handelsdepartementet ställd skrivelse den 13 februari 1951 har *sjöfolksförbundet* därefter framlagt ytterligare synpunkter i ärendet. Förbundet anför.

Förbundet anser att den Ningpo-besättningen tillkommande ersättningen i första hand bör tillskjutas av statsmedel. Grund för detta krav torde anses kunna ligga i en kombination av statsansvar för medborgarskador vid krigsfall och naturkatastrofer etc. samt en överförd eller utsträckt tolkning av krigsförsäkringsbestämmelserna angående Ningpo. Förbundet anser att den skada som drabbat Ningpo-besättningen står i sådant intimt samband med krigsförlisningen att även om den formellt icke kan ersättas enligt bestämmelserna om krigsförsäkring så bör man via staten just av krigsförsäkringsnämndens överskottsmedel erhålla ersättning, i all synnerhet som dessa medel för närvarande stå till statens disposition.

Till ledning vid bedömningen av ersättningskravet har förbundet åberopat *dels* den norska »Midlertidig lov av den 2 Aug. 1946 om lön till norske sjömenn i fangenskap» och *dels* den danska »Lov (nr 402—12. Juli 1946) om vissa søfarendes Ret til Afregning med Statskassen m. m.»

Beträffande de norska och danska lagarna må framhållas följande.

Enligt den *norska lagen* hade norsk sjöman, som efter den 9 april 1940 under tjänst på fartyg varöver den norska staten förfogade under kriget blev tillfångatagen av fienden eller internerad, rätt till fångenskapslön för den tid han var fånge eller internerad, dock ej under den tid han enligt lag eller avtal uppbar hyra. Fångenskapslönen skulle vara lika stor som den grundhyra sjömannen uppbar, då han blev tillfångatagen eller internerad. Skatteavdrag skulle göras enligt de regler som under kriget voro gällande för norska sjömän å fartyg, varöver den norska staten förfogade. Hade en sjöman under fångenskap eller internering mottagit penningbidrag av offentlig myndighet, kunde avdrag härför göras å fångenskapslönen i den utsträckning bidragen överstego rimligt tillskott till livsuppehållet. Utgifterna för fångenskapslön skulle intill den 29 oktober 1943 utanordnas av statskassan samt från och med nämnda dag bäras av The Norwegian Shipping & Trade Mission.

Enligt den *danska lagen* (kap. II, § 8) kunde en sjöman, som under tiden mellan den 9 april 1940 och återkomsten till Danmark av politiska eller militära orsaker varit föremål för internering eller annan form av frihetsberövande eller väsentliga inskränkningar i sin personliga rörelsefrihet utan att han genom eget och tillräckligt förhållande förorsakat något sådant, tillerkännas gottgörelse av statsmedel för det lidande och den psykiska skada (»Lidelse og Tort»), som han åsamkats genom tvångsuppehållet. Ersättningen fastställdes till ett belopp av 50 kronor för varje påbörjad vecka, som interneringen, frihetsberövandet eller övriga nämnda förhållanden förelagat. Däröver gottskrevs sjömannen ett beräknat belopp av 56 kronor i veckan. Ersättningen var maximerad till belopp, som voro bestämda olika för familjeförsörjare och icke-försörjare. För sistnämnda kategori utgjorde det maximerade beloppet 10 000 kronor och för familjeförsörjare fick ersättningen icke överstiga 30 000 kronor. Ersättningen kunde dock minskas med vissa skulder, vilka sjömannen ådragit sig gentemot staten, nämligen dels återstående belopp av räntefritt lån, som eventuellt hade beviljats sjömannens anhöriga av staten, dels ock skuld som han efter den 9 april 1940 kunde ha ådragit sig gentemot det danska utrikesdepartementet som följd av förskott, utlägg eller försträckningar till honom själv eller hans anhöriga. An-

hållan om ersättning för »Lidelse og Tort» kunde göras endast av den som drabbats av ifrågavarande lidande och psykiska skada. Under vissa förutsättningar kunde, om vederbörande avlidit innan ersättningen utbetalats, denna överföras på dödsboet.

Kommerskollegium har den 1 mars 1951 avgivit utlåtande över samtliga ansökningar i ärendet ävensom över krigsförsäkringsnämndens skrivelser. Kollegium har med förebild från bestämmelserna i den norska lagen tillstyrkt ersättning enligt grunder, som överslagsvis synas leda till ett belopp av ca 250 000 kronor. Utrikesdepartementets återkrav i anledning av vissa utbetalningar under tvångsuppehållet borde därjämte enligt kollegium av billighetsskäl avskrivras till den del kraven avse sjukvård och kläder.

Det må slutligen omnämnas, att Svenska sjöfolksförbundet och en av besättningsmännen å Ningpo, kockeleven (uppassaren) S. G. Carlsson, efter ansökning den 7 mars 1951 hos arbetsdomstolen erhöilo stämning å redareföreningen och rederiet med yrkande att, då Carlsson vore att anse som obehörigen skild från sin tjänst i utländsk hamn och han därför jämlikt 34 § sjömanslagen vore berättigad till ersättning för den förlust han därigenom lidit, bolaget måtte förpliktas att till Carlsson utgiva skadestånd, motsvarande hyra, semesterersättning och krigsriskersättning för tiden 12 juni 1942—21 november 1945. Kravet bestreds av motparterna under påstående att Ningpo gått förlorad genom sjöolycka och att tjänsteavtalet därför förfallit den 11 december 1941. Rederiet medgav emellertid skyldighet att till besättningen utgiva hyra även för dagarna 12—15 december 1941 och erlade frivilligt betalning i enlighet härmed.

I dom den 20 juni 1951 fann arbetsdomstolen på anförda skäl, att händelseförloppet vid Ningpos förolyckande var att betrakta såsom sjöolycka i den mening detta uttryck har i 41 § sjömanslagen, ävensom att besättningens tjänsteavtal upphört i och med att fartyget genom sjöolyckan blev så skadat att det måste anses icke ha varit istandsättligt. På grund härav ogillade arbetsdomstolen Carlssons och sjöfolksförbundets talan.

Departementschefen.

I början av december 1941 befann sig det svenska motorfartyget Ningpo utanför Hongkong. Under dagarna 11—15 samma månad blev fartyget på order av de brittiska myndigheterna, vilka befarade att fartyget skulle falla i japanernas händer, utsatt för beskjutning och andra åtgärder med påföljd att fartyget gick under. Den 15 december 1941 avmönstrades besättningen i Hongkong. I slutet av samma månad erövrades Hongkong av japanerna. Förhållandena blevo genom krigshändelserna sådana, att besättningen icke kunde återvända hem utan tvingades att uppehålla sig först i Honkong och fr. o. m. maj 1942 i Shanghai. Resultatlösa försök gjordes att anordna hemresa för besättningen. Denna lyckades ej heller erhålla arbetsanställning under vistelsen i Hongkong och Shanghai. Först efter andra världskrigets slut — eller hösten 1945 — kunde hemfärden anträdas.

De i ärendet föreliggande framställningarna avse att gottgörelse av statsmedel måtte beredas besättningen för den skada, som för tiden från den 15

juni 1942 i ekonomiska och andra hänseenden åsamkats besättningen på grund av vistelsen i Shanghai. Det begärda beloppet är ca en miljon kronor. Innan frågan om statlig gottgörelse dryftas, torde det emellertid vara nödvändigt att undersöka i vilken mån besättningen möjligen kan erhålla ersättning i annan ordning.

Först må härvid nämnas, att rederiet genom utrikesdepartementet hänvänt sig till engelska staten med förfrågan om ersättning kunde erhållas för de kostnader, som förorsakats i anledning av Ningpos sänkning. Svaret blev nekande. Enligt engelsk praxis utbetalades icke ersättning i sådana fall. Vidare må framhållas att krav om ersättning icke torde kunna riktas mot japanska staten, eftersom de japanska myndigheterna i Shanghai ej hindrade besättnings hemsändande.

Jag övergår härefter till frågan i vilka avseenden anspråk på ersättning kunna riktas mot rederiet.

Genom arbetsdomstolens dom den 20 juni 1951 i anledning av ersättnings talan av en av besättningsmännen å Ningpo får anses fastslaget, att Ningpo gick under till följd av sådan händelse, varom i 6 och 41 §§ sjömanslagen förmåles, och att besättnings tjänsteavtal på grund därav upphörde att gälla den 15 december 1941.

Av utredningen framgår att besättningen erhållit hyra för tiden till den 15 juni 1942. Rederiet har följaktligen fullgjort sin förpliktelse enligt 41 § andra stycket sjömanslagen samt enligt den särskilda överenskommelsen mellan redare- och sjöfolksorganisationerna av den 5 december 1940.

Vidare har, då besättningen hösten 1945 lämnade Shanghai för att återvända till hemlandet, hyra utbetalats under hemfärden. Utbetalningen grundade sig uppenbarligen på stadgandet i 41 § tredje stycket sjömanslagen, enligt vilket det åligger redaren att, då sjömans tjänsteavtal till följd av fartygets förolyckande upphör i utlandet, till denne betala hyra under hemresan. Den frågan uppkommer emellertid huruvida rederiet fullgjort hela sin skyldighet enligt detta stadgande. Avgörande härför är, huru begreppet »hemresa» skall tolkas. En mycket vidsträckt tolkning skulle kunna leda till den ståndpunkten, att besättningen på Ningpo rätteligen skulle haft hyra från rederiet under hela vistelsen i Shanghai. Eftersom enda anledningen till att hemfärden icke påbörjades tidigare än hösten 1945 var att rese-lägenhet icke kunde anskaffas, skulle nämligen kunna göras gällande att besättningen hela tiden befann sig under hemresa. Denna fråga har icke hänskjutits till domstols avgörande. Ej heller i annat sammanhang har svensk domstol prövat ett spörsmål av denna art. Däremot har en liknande fråga prövats av såväl dansk som finsk domstol, som därvid haft att tillämpa stadgande av motsvarande innebörd. I båda fallen ansågs att hyra borde utgå — utöver den tid som använts för själva resan — för tid som åtgått för nödvändiga förberedelser för resan men däremot icke för tid, som hänfört sig till andra dröjsmål och avbrott i resan, vilka icke förorsakats av redaren. Det torde ej vara skäl antaga, att svensk domstol skulle löst frågan på annat sätt. Vad angår den nödvändiga förberedelsetiden kan

det knappast göras gällande att denna skulle sträcka sig utöver sex månader. Det torde därför vara utsiktslöst för besättningen på Ningpo att under åberopande av 41 § tredje stycket sjömanslagen kräva rederiet på hyra också för tiden från den 15 juni 1942 till dagen för anträdandet av hemresan.

Det må framhållas, att staten i fall som avses med 6 och 41 §§ sjömanslagen icke har ersättningsskyldighet gentemot besättningen i annan mån än att staten skall bestrida kostnaderna för hemresa och underhåll under resan. Besättningen på Ningpo har kommit i åtnjutande av denna förmån, vilken motsvarats av en sammanlagd kostnad av 47 875 kronor 76 öre. Därjämte har av statsmedel utbetalats tillhoppa 244 742 kronor 87 öre till kostnader för underhåll, sjukvård och kläder m. m.

Den lämnade redogörelsen ger vid handen, att besättningen saknar juridisk möjlighet att erhålla gottgörelse utöver den redan erhållna. Fråga är nu om staten med hänsyn till de särskilda omständigheter, som föreligga beträffande besättningen å Ningpo, ur billighets- och skälighetssynpunkt bör lämna ytterligare ekonomiskt bistånd till besättningen.

Vid prövningen av denna fråga bör en viss betydelse tillmätas den omständigheten, att Ningpo förläste under en resa som var föranledd av ett befraktningsavtal mellan rederiet och staten. Detta avtal avsåg att tillförsäkra vårt land ett tillskott av viktiga och till följd av avspärrningen under kriget svåråtkomliga varor. De förhållanden, varunder besättningen levde under tvångsuppehållet i Hongkong och Shanghai, inneburo vidare stora lidanden i såväl psykiskt som fysiskt avseende. Arbete kunde icke erhållas och umbärandena voro svåra; klimatet var påfrestande och besättningen hade föga kraft att motstå sjukdomar. Krigsförhållandena medförde bombanfall och gerillastrider. Tre medlemmar bragtes om livet av krigsplundrare och tre andra dukade under i olika sjukdomar.

Det vill synas som om händelsen med Ningpo och dess besättning vore ensam i sitt slag i den svenska sjöfarten under det andra världskriget. Visserligen vistades i Shanghai under kriget — förutom besättningen å Ningpo — ytterligare ett antal svenska sjömän, men bakom dessa sjömans vistelse därstädes lågo ej samma betingelser som i fråga om Ningpos besättning. Några framställningar om ersättning ha ej av vederbörande riktats mot staten.

Krigsförsäkringsnämnden har i utlåtande över framställningarna från Ningpos besättning ansett det vara behjärtansvärt att skälig ersättning utbetalades till besättningen för de svåra umbäranden och lidanden den åsamkats. Jämväl kommerskollegium har förordat, att ersättning beredes. För egen del är jag också av den mening, att staten bör bispringa besättningen, som till följd av krigshandling utsatts för osedvanligt stora påfrestningar.

Om ersättningens storlek ha meningarna gått starkt isär. Krigsförsäkringsnämnden anser, att ersättningen icke bör beräknas med utgångspunkt från besättningens förlorade arbetsförtjänst under vistelsen i Shanghai. Nämnden har med analog tillämpning av bestämmelserna i lagen den 11 juli 1937 (nr 348) om krigsförsäkring för ombord å fartyg tjänstgörande

personer funnit sig böra tillstyrka en ersättning om cirka 140 000 kronor, varifrån dock skulle avgå vissa belopp. Kommerskollegium har med bestämmelserna i norsk lag såsom förebild förordat en ersättning å ca 250 000 kronor.

I likhet med krigsförsäkringsnämnden finner jag det icke lämpligt att anse ersättningen såsom en gottgörelse för mistade avlöningsförmåner. Jag förordar, att — efter mönster av den tidigare omnämnda danska lagen i ämnet — ersättningen utformas såsom en gottgörelse för det lidande och den psykiska skada, som åsamkats genom det nödtvungna uppehållet i Shanghai.

Besättningens vistelse i Shanghai omfattade, vad angår den tid som här kan komma i fråga, ca 180 veckor. Enligt den danska lagen utgick ersättning med 106 kronor i veckan till sjöman, som påtvingats sådan vistelse som besättningen å Ningpo måste underkasta sig. Med tillämpning av dessa grunder skulle de tjugufyra medlemmar av besättningen, vilka nådde hemlandet, erhålla envar i runt tal 19 000 kronor. Beträffande de besättningsmän, som vid tiden för vistelsen i Shanghai icke hade försörjningsplikt, bör emellertid ersättningen, liksom skett i den danska lagen, maximeras till 10 000 kronor. Med hjälp av de ombordanställdas organisationer har verkställts utredning i fråga om besättningsmännens försörjningsplikt under Shanghaivistelsen mot hemmavarande anhöriga. Enligt denna utredning, vilken på grund av omständigheterna icke kunnat bli helt tillförlitlig, skulle tio av de återkomna besättningsmännen haft sådan försörjningsplikt. Till envar av dem bör således utgå 19 000 kronor, vilket för alla tio utgör tillhoppa 190 000 kronor. De övriga fjorton böra i enlighet med förut angivna grunder erhålla en var 10 000 kronor, eller således sammanlagt 140 000 kronor.

Beträffande de efterlevande, mot vilka de av krigsplundrare dödade tre medlemmarna av besättningen hade försörjningsplikt, må erinras, att Kungl. Maj:t den 11 september 1942 — med stöd av 3 § förordningen den 13 april 1940 (nr 213) om ersättning av statsmedel i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsåtgärd — beslutat att de efterlevande skulle erhålla ersättning av statsmedel. Härefter tillerkändes de efterlevande till var och en av ifrågavarande tre medlemmar genom beslut av riksförsäkringsanstalten ett engångsbelopp av 9 000 kronor, eller alltså tillhoppa 27 000 kronor. Därjämte ha de efterlevande till två av nämnda medlemmar tillerkänts årliga livräntor å 1 200 och 1 320 kronor. Enligt min mening bör ytterligare gottgörelse av statsmedel icke utgå i dessa fall.

Såsom av den tidigare redogörelsen framgår avledo i Shanghai tre medlemmar av besättningen i olika sjukdomar. Enligt den förut angivna utredningen efterlämnade två av dessa icke anhöriga, mot vilka försörjningsplikt förelåg. Ersättningar böra därför icke här ifrågakomma. Den tredje av de avlidna — överstyrmannen Lundin — efterlämnade hustru och två minderåriga barn. Till änkan utgår en årlig pension från Broströmsrederiernas pensionskassa Posteritas med ca 3 100 kronor, varjämte det rederi, som ägde Ningpo, utbetalar dyrtidstillägg å pensionen med 35 procent. Jag förordar, att änkan erhåller 19 000 kronor, eller samma belopp som de försörjningspliktiga medlemmarna av besättningen.

Om riksdagen bifaller vad jag således tillstyrkt, skulle i ersättning utgå (190 000 + 140 000 + 19 000 =) 349 000 kronor. Såväl sökandena som remissmyndigheterna ha förutsatt, att ersättningen utanordnas från krigsförsäkringsnämndens överskottsmedel. Frågan om dispositionen av dessa medel prövas för närvarande inom handelsdepartementet och det är min avsikt att senare i annat sammanhang framlägga förslag i ämnet. Jag förordar nu i stället, att ersättningsbeloppet anvisas över anslag å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Såsom av det föregående framgått, har det mött svårigheter att vinna full klarhet beträffande ersättningskravens omfattning m. m. i alla de enskilda fallen. Kungl. Maj:t torde därför böra erhålla rätt att — med iakttagande av förut angivna huvudlinjer — vidtaga nödiga justeringar med avseende å de uppkommande ersättningsfallen. Med hänsyn härtill torde anslaget, som bör anvisas såsom reservationsanslag, upptagas med ett belopp av 370 000 kronor.

Slutligen bör framhållas, att Kungl. Maj:t, i anledning av riksdagens skrivelse nr 113/1951, den 8 juni 1951 uppdrog å 1946 års sjömanskommitté att utreda frågan om införandet av bestämmelser, vilka möjliggöra eftergift av belopp, erhållet såsom ekonomiskt bistånd från svensk utlandsmyndighet, enligt de jämlikt lagen om fattigvården gällande grunderna för prövning av återkrav av fattigvård. Med skrivelse den 7 februari 1952 har sjömanskommittén inkommit med förslag i ämnet. Förslaget har ännu ej slutbehandlats. Frågan om återkrav från statens sida av de belopp, för vilka medlemmarna av besättningen kunna vara återbetalningsskyldiga, torde få prövas i samband med den vidare behandlingen av kommitténs förslag.

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Ersättningar till de förutvarande ombordanställda m. fl. å motorfartyget Ningpo* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1951/52 anvisa ett reservationsanslag av 370 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lennart Groll.